

RADOVI RESTAURATORSKOG ZAVODA HRVATSKE U DALMACIJI (1968—1978)

Branko Lučić

Restauratorski zavod Hrvatske, koji je osnovan 1966. godine sa zadatkom da proučava metode zaštitnih radova i obavlja zaštitne radove na spomenicima kulture, djeluje od 1968. godine i na području Dalmacije. U ovom desetljeću, kao što ćemo vidjeti, komplementirao je svojim radom postojeće konzervatorske i restauratorske snage na području Dalmacije i pridonio većem opsegu radova na zaštiti kulturne baštine. Neki od tih radova prešli su granice rutinske primjene stečenih znanja i iskustava te su paralelnim otkrivanjem novih vrijednosti proširili saznanja o povijesti umjetnosti na tlu Dalmacije.

DUBROVNIK

— U Rijeci dubrovačkoj izvedena je obnova ljetnikovca Sorkočević (godina radova: 1969—1971). Na temelju projektne dokumentacije nastale proučavanjem geneze pojedinih arhitektonskih česti ljetnikovca i na temelju fotografije iz druge polovine 19. stoljeća, izvedena je rekonstrukcija objekta. Također su načinjeni projekti unutrašnjosti, inventara i parka pred ljetnikovcem. Nova namjena ljetnikovca je hotelsko-ugostiteljska vezana uz marinu.

Literatura: Branko Lučić, *Obnova Sorkočevićeva ljetnikovca u Rijeci dubrovačkoj*, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske br. 1, Zagreb 1975, str. 111—115.

— Ostaci crkve Sv. Petra Velikog (godina rada 1972). Izrađen je izvedbeni projekat prezentiranja ostataka predromaničke kriptе. Zbog pomanjkanja novčanih sredstava nije se pristupilo radovima na objektu.

— Crkva Sv. Ignacija (godina radova 1975. i 1976). Radovi su se odvijali u svetištu crkve. Izvedeno je čišćenje i fiksiranje veoma oprušenih secco dekorativnih elemenata koje je 1895. godine oslikao Moscheni. Očišće-

na je i učvršćena površina fresko-slike u školjki apside koju je naslikao u 18. st. Gaetano Garcia a prikazuje apoteozu sv. Ignacija. Površine oprane boje učvršćene su »Calatonom CB«. Mehanička oštećenja zidne slike zatvorena su vapnenom žbukom. Nakon obavljenih učvršćenja i zatvaranja mehaničkih oštećenja izvedeni su mjestimični retuši s fresko-pigmentima vezanim Calatonom. Obavljena je dezinfekcija arhitektonske plastike izrađene od drveta trajnim insekticidom »Xylamon BN-Hehl«. Nakon dezinfekcije elementi plastike su očišćeni, nanovo temeljeni kredom i »pozlaćeni« metalnim listićima te zaštićeni šelakom. Nakon završetka radova u svetištu dane su detaljne upute za obnovu boja u lađi crkve. Tijekom radova u arhivu kolegija pronađeni su značajni dokumenti koji govore o širem opsegu rada slikara Moschenija.

— Osim navedenih radova, Zavod je izradio ponudu za obnovu ljetnikovca Biskupija na Pločama, idejne skice, rješenja ferijalnog omladinskog kampa u ljetnikovcu Skočibuha — Rašica, surađivao s urbanistima i projektantima u rješenjima za namjenu tvrđave Srđ, surađivao kod rješavanja namjene bivše crkve Sv. Sebastijana, radio na elaboratu za zaštitu kamena klaustara male braće, radio na dokumentaciji kuće Marina Držića te dao niz drugih mišljenja prigodom boravka zavodskih stručnjaka u Dubrovniku.

K A Š T E L — L U K Š I Ć

— Crkva Majke Božje od Ružarija (godina rada 1968). Izvršena je dezinfekcija drvenih antependija sa pet oltara u crkvi. Dezinfekcija je izvedena s trajnim insekticidom »Xylamon BN-Hell«, i to s lica antependija injektiranjem u sve rupice crvotočine i pukotine. Injektiranje je uzastopno ponovljeno. Poledina antependija premazana je četkama s »Xylamonom«. Da bi se omogućilo dubinsko penetriranje sredstva u drvo antependija, nakon tretiranja bili su zamotani u polietilensku foliju u kojoj su bili ostavljeni 6 dana.

K A Š T E L — G O M I L I C A

— Crkva Sv. Kuzme i Damjana. Ulomak mozaika (godina rada 1976. i 1977). U crkvi Sv. Kuzme i Damjana otkriven je ulomak mozaika iz starokršćanskog razdoblja. Zbog zaštite i prezentiranja taj je ulomak trebalo izvaditi i staviti na novi nosilac. Na terenu je izvršeno dizanje mozaika iz izvornog ležišta metodom »strapo«. Na očišćenu površinu mozaika nalijepljeno je nekoliko slojeva gaze polivinil-acetatnim ljepilom. Nakon toga je mehaničkim načinom, zajedno sa žbukom, odignut mozaik iz izvornog ležaja od žbuke. U radionici je obrađeno dno mozaika, očišćene su kockice od nečistoća i soli, a zatim umetnute nove kockice od iste boje kamena na mjestima gdje su nedostajale. Očišćena i integrirana površina mozaika uložena je u armiranu masu od bijelog cementa i kamenog brašna.

LOPUD

— Crkva Gospe od Šunja (godina rada 1969). Dezinsekcija arhitekture glavnog oltara. Dezinsekcija je izvršena trajnim insekticidom »Xylamon Combi-Hell«, a elementi kod kojih je već došlo do osipanja drveta zbog jake nagriženosti crvotočinom konsolidirani su umjetnom smolom »Paraloid B-72«. Kod montiranja elemenata učinjena je nova drvena konstrukcija zabata oltara. Djelomice je restaurirana i oslikana pozadina iza skupine apostola.

Literatura: Branko Lučić, Restauratorski radovi u crkvi Gospe od Šunja na otoku Lopudu u godini 1969, Dubrovački horizonti, god. II, broj 3, str. 51—52, Zagreb 1970.

— Crkvice Sv. Ilije (godina rada 1973. i 1974). Fragmenti zidnih slika. Na terenu su skinuti i u radionici Zavoda stavljeni na novi nosilac ovi fragmenti: glava sveca iz apside i fragmenat ornamentike iz prozorske niše. Fragmenti su vraćeni Zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirode u Dubrovniku.

NIN

— Crkva Sv. Križa (godine rada: 1969—1973). Kopija nadvratnika crkve s napisom kneza Godežava napravljena je od kamene prašine iste vrste kamena kao i izvornik, a kao vezivo upotrijebljena je umjetna smola Araldit AW. Originalni kameni nadvratnik dopremljen je u Zavod, gdje je izvršena ekstrakcija u vodi topivih soli potapanjem u toku godine dana u destiliranoj vodi uz kontinuirano praćenje sadržaja klorida. Međutim, zapaženo je da kopija nadvratnika ugrađena u crkvu mijenja boju, tj. postaje sve žuća. Stoga smo načinili novu kopiju za koju smo kao vezivo upotrijebiti domaću umjetnu smolu poliester proizvedenu u zagrebačkom »Chromosu«. U unutrašnjosti crkve, nakon pokusa, postavljene su posebno komponirane žbuke da bi poput pulpe izvlačile soli iz zida.

OTAVICE

— Mauzolej Meštrović (godina rada 1977). Izvršeno je saniranje kupole čišćenjem reški od dotrajalog veziva. Reške su nakon toga ispunjene sa dva sloja žbuke. Prva je hidraulična, a druga vapnena. Nakon toga premazan je kamen kupole zajedno sa sljubnicama sredstvom igmosilom OH u dva premaza (proizvođač: IGMO — Ozalj). Na horizontalnim ploham vanjštine mauzoleja proveden je isti postupak kao i na kupoli. Radovi se nastavljaju.

SOLIN

— Marusinac. Anastazijeva bazilika (godina radova 1972). Zidne slike u dvije grobnice. Slikane, oštećene površine grobnica očišćene su od zemlje, naslaga gline, korijenja i ostalih nečistoća. Čišćenje je bilo mehaničko i zatim se pralo vodom. Privremeno su prihvaćene sve labilne površine slika obrublivanjem vapnenom žbukom. Sve otkrivene površine grobnica tretirane su sredstvom protiv razvoja mikroflora. Iskopan je drenažni jarak cijelom dubinom zida oko grobnica da bi se spriječilo obilno prodiranje oborinske i temeljne vlage u podlogu zidnih slika. Načinjen je i prijedlog za nastavak radova.

SPLIT

— Katedrala Sv. Duje. Dezinfekcija vratnica majstora Buvine (godina radova 1968). Prije izvođenja dezinfekcije vratnice su temeljito očišćene od prašine, osobito na čipkasto rezbarenim dijelovima u kojima se nečistoća najviše zadržala u svim udubinama. Čišćenje prašine izvedeno je ispuhivanjem gumenim pumpicama i mekanim kistovima i četkama. Nakon čišćenja izvedena je na licu vratnica dezinfekcija isključivo injektiranjem u rupice od crvotočine s »Xylamon BN-Hell«. Na poleđini je kombiniran postupak injektiranja i premazivanja čitave površine sa četkama. Po završenoj dezinfekciji sa spomenutim sredstvom vratnice su bile zamotane u polietilensku foliju u kojoj su ostale 6 dana.

— Katedrala Sv. Duje. Konzerviranje pločnika Dioklecijanova mauzoleja (godina rada 1975). U niši u kojoj je smješten oltar sv. Staša pronađen je dio pločnika koji još potječe iz mauzoleja. Pločnik je sastavljen od nazmjeničnih trokuta i kvadrata tamnoplavo-sive i žućkasto-bijele boje. Konzerviranje se sastojalo od mehaničkog čišćenja površine pločnika od komadića žbuke i prašine. U sljubnice je kamenih pločica, zbog učvršćenja, ulijevana mliječna vapnena voda. Veće sljubnice pločnika zapunjene su vapnenom žbukom. Prigodom tih radova na kamenom zidu ispod razine Jurjeva oltara pronađeni su tragovi zidnih slika. Ovi ostaci zidnih slika čišćeni su mješavinom alkohola i vode, obrubljeni vapnenom žbukom i fiksirani kristalnom vapnenom vodom.

— Krstionica sv. Ivana. Krsni zdenac (godina radova: 1972—1976). Demontirane su ploče zdenca i obavljena su arheološka istraživanja ispod zdenca. Očišćene su plohe kamenih ploča od naslaga voska, cementa i prljavštine. Čišćenje je izvedeno mehanički sa skalpelima, uz ispiranje destiliranom vodom. Negativ ploče s likom hrvatskog vladara izrađen je od silikonske gume proizvođača »Wacker«, a odljev reljefa od kamenog granulata povezanog umjetnom smolom poliester KP-I proizvođača »Chromosa« iz Zagreba. Obavljeno je fotogrametrijsko snimanje i kartiranje ploče s likom hrvatskog vladara u mjerilu 1:2. Nakon toga izvedeno je sastavljanje

kamenih ploča u zdenac. Sastavljanje je izvedeno mjedenim spojnicama koje su mjedenim vijcima učvršćene u već postojeće rupe. Izrađen je projekat zaštitne ograde oko zdenca.

Literatura: Davor Domančić, O krsnom zdencu splitske krstionice, Kulturna baština 5—6, Split 1976, str. 17—20.

— Arheološki muzej. Dvije ženske kamene statue tipa Velike Herkulanke (godina rada 1970). Statue su dopremljene na obradu u Zavod. Izvršena je ekstrakcija u vodi topivih soli potapanjem u toku godine dana u destiliranoj vodi uz kontinuirano praćenje sadržaja klorida. Na jednoj skulpturi izvršeno je spajanje polomljenih dijelova.

— Muzej hrvatskih arheoloških spomenika. Šesterostrani ciborij iz biskupije kod Knina (godina rada 1977). Na temelju izvornih ulomaka ciborija izvršeni su nacrti rekonstrukcije. Odlučeno je da se svi elementi ciborija rekonstruiraju tako da se izvorni ulomci uklope u osnovne forme ciborija koje treba izraditi od umjetnog kamena. Površina rekonstruiranih elemenata treba da bude glatka i u razini s najdubljim dijelovima ornamentirane površine. Izvorne plohe koje nisu bile ornamentirane nastavljaju se i u rekonstrukciji u istoj razini. Granica između izvornika i rekonstrukcije naglasit će se plitkim utorima. Za izradbu umjetnog kamena odabrana je poliesterska smola »Chromoplast W« proizvodnje »Chromos« — Zagreb, a kao punilo je upotrijebljeno bijelo kameno brašno. Svi izvorni ulomci vezani su međusobno, a također i s rekonstruiranim plohama mjedenim klinovima odgovarajućih profila.

— Hrvatsko narodno kazalište (godina rada 1977. i 1978). Načinjeni su veoma detaljni konzervatorsko-restauratorski elaborati za obnovu ulaznog pročelja, vestibula, foyera I kata i gledališta. Skinuti su ostaci zidnih slika sa stropa gledališta i vestibula i premješteni na novi nosilac. Započeti su radovi na restauriranju vestibula i foyera I kata.

S R I M A

— Crkvice Gospe Srimске, zidne slike iz 13. stoljeća. Godine 1972. postavljen je detaljno obrazložen zahtjev za sredstva potrebna zaštititi fresaka »in situ«.

S T O N

— Crkva Sv. Mihajla, zidne slike iz 11. stoljeća (godina rada 1972). U prvoj niši na sjeverozapadnoj strani sjevernog zida privremeno su učvršćeni odvojeni dijelovi slikane žbuke. Učvršćivano je vapnenim kitom. Načinjen je detaljno obrazložen zahtjev za sredstva potrebna daljnjoj zaštiti fresaka. Do nastavka radova nije došlo.

ŠIBENIK

— Crkva Sv. Frane. Godine 1968. pregledan je ormar orgulja orguljara Nakića iz 18. stoljeća. Utvrđen je postupak restauriranja ormara i izrađen troškovnik radova.

— Katedrala Sv. Jakova (godina rada 1971). Nabavljeni su stari arhitektonski snimci objekta, a zatim izvršeno fotogrametrijsko snimanje. Pregledima objekta i izvršenim mineraloško-petrografskim, mikrobiološkim, rendgenskim te kemijskim analizama utvrđeni su uzroci oštećenja kamena katedrale: mehanički udari, fizikalno-kemijske promjene vezane za slabiju kvalitetu ugrađenog kamena, djelovanje atmosferilija, razorno djelovanje lebdećeg praha iz tvornice ferolegura, kristalizacija sadre, pjeskuljavo osipanje, luskanje, štetno djelovanje mikroorganizama, kondenzna vlaga i kristalizacija soli. Obavljeno je pokusno čišćenje naslaga skrame i prašine na zapadnom portalu i frizu glava Jurja Dalmatinca. Očišćene površine djelomično su obrađene »Bayer« silikonima raznih koncentracija. Obavljene su i konzultacije sa stručnjacima za kamen koje smo zatražili preko organizacije Uneska sa drom Sneyersom i Van Asperenom de Boerom. Obavljaju se radovi na zatvaranju sljubnica pokrova posebno propisanim žbukom od vapna i breče do koje smo došli suradnjom s Institutom građevinarstva Hrvatske i Zavodom za mineralogiju Geološko-rudarsko-naftnog fakulteta u Zagrebu. Načinjen je projekat obnove prozora u kupoli katedrale.

ŠIPAN — ŠILOVO SELO

— Crkva Sv. Ivana. Ranoromaničke zidne slike (godina radova 1976). Radovi se odnose na učvršćivanje žbuka, čišćenje i konzerviranje ostataka ranoromaničkih zidnih slika. S obzirom na jako inkrustirane površine čišćenje se odvija veoma teško i sporo.

ZADAR

— Katedrala Sv. Stošije. Drvene korske klupe (godina radova 1969—1971). Izvršena je dezinfekcija drveta injektiranjem i premazivanjem »Xylamonom Combi-Hell«. Radi bolje penetracije preparata, postojeće rupice od crvotočine pročišćene su zubarskom bušilicom. Oslabljeni dijelovi drveta učvršćeni su »Paraloidom B-72«. U sjevernom i južnom brodu crkve uklonjeni su zidovi koji su zatvarali poledine klupa. Tijekom radova ustanovili smo polikromaciju na svim dijelovima klupa (ostaci plave, crvene i zelene boje ispod naslaga laka i prljavštine). Očišćeni dijelovi zaštićeni su damar-lakom s dodatkom pčelinjeg voska. Ispod perforiranih drvenih elemenata u podgledu sjedala nađeno je ukupno 40 ispisanih i sekundarno prebojenih listova pergamene s tekstovima svjetovnim i duhovnim iz 12—14. stoljeća. Očišćena su dva sjedala u sjevernom nizu, konsolidirane sve rešetke

podgleda klupa i izrađen projekat rekonstrukcije poledine klupa. Zbog pomanjkanja sredstava radovi su prekinuti.

Literatura: Ivo Petricioli: Umjetnička obrada drveta u Zadru u doba gotike; Zagreb 1972, str. 46. i 52.

— Katedrala Sv. Stošije. Freske na zapadnom zidu (godina radova 1976. i 1977). U unutrašnjosti na zapadnom zidu crkve otkrivene su romaničke zidne slike na površini cca 4,5 m². Jedan dio zidnih slika bio je prežbukana vapnenom žbukom i preličen s nekoliko vapnenih premaza. Izvršeno je mehaničko odstranjivanje vapnene žbuke i vapnenih premaza te konzerviranje očišćenih površina.

— Katedrala Sv. Stošije. Sakristija, ranokršćanski mozaik (godina rada 1974). Na otkrivenom mozaiku ispod cementnog poda sakristije obavljeno je preventivno konzerviranje. Radovi su se sastojali od čišćenja mozaika mehaničkim načinom kistovima, kitanja većih dubinskih oštećenja, kao i rubova mozaika vapnenom žbukom te izravnavanja naših žbuka s osnovnom površinom mozaika. Slobodne kockice mozaika su očišćene i pohranjene u sakristiji.

— Crkva Sv. Ilije (godina radova 1969—1970). Izvedena je kopija baroknih medaljona stucco-dekoracije nad prozorima crkve. Kopija je izvedena u smjesi na osnovi poliestera. Popravljeni su izvorni medaljoni koji su vraćeni u Zadar. Sondirani su slojevi boje na stropu i zidovima zbog utvrđivanja izvorne tonske skale. Na temelju rezultata sondiranja dane su detaljne upute ličiocima za bojanje unutrašnjosti. Popravljene su i nanovo pozlaćene drvene zrake na stropu crkve.

— Kapitul samostana benediktinki sv. Marije (godina rada 1971—1972). Na osnovi arheoloških, povijesno-umjetničkih i konzervatorskih istraživanja izvedena je djelomična ili potpuna rekonstrukcija onih arhitektonskih elemenata romaničkog kapitula koji su bili uništeni prilikom klasicističke intervencije 1842. godine. Rekonstrukcija je izvedena u umjetnom kamenu na osnovi bijeloga cementa. Definiranje novih prozora izvršeno je analogijom, pod je pokriven starim kamenim pločama, a žbukanje zidova izvedeno je »pod žlicu«. Prilikom demontiranja Vekenegine grobnice otkrili smo da neki mramorni dijelovi retabla arkosolija imaju na poledini predromanički pleterni ukras. Ustanovili smo također da je južna stranica sarkofaga bila otučena (vjerojatno u 20. stoljeću), dok je originalno bila freskirana i vidljiva u sjevernoj lađi crkve. Sarkofag je rekonstruiran prema pronađenim ostacima. Nad retablom grobnice rekonstruiran je luk s ostacima romaničkih zidnih slika koji je bio demontiran 1946. godine i zamijenjen lukom od opeka.

Literatura: Zlata Jeras Pohl, Obnova kapitula benediktinskog samostana sv. Marije u Zadru, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, br. 1, Zagreb 1975, str. 89—100.

— Crkva Sv. Marije, zvonik (godina rada 1971. i 1972). Konzervatorski radovi na zidnim slikama u Vekeneginoj ćeliji na I katu zvonika obuhvatili su skidanje slojeva vapnenih premaza mehaničkim načinom skalpelima, četkanje slojeva kristaliziranih soli i ekstrakciju soli pulpama od staniče-

vine. Utvrđen je prodor kišnice kroz svod ćelije i cjedine po unutrašnjim zidovima. Godinu dana se mjerila temperatura zida i vlaga zraka. Izrađen je idejni projekat stabiliziranja kriptoklime u ćeliji Vekenege.

— Crkva Sv. Marije (godine radova 1971). Izvršeno je fotogrametrijsko snimanje i kartiranje. Arheološkim, arhivskim i konzervatorskim istraživanjima utvrđena je stilaska slojevitost crkve. Restauratorski radovi u crkvi odvijaju se u smislu restitucije barokne faze ostavljajući vidljivima romaničke stupove i kapitule. Pošto je rekonstruirano svetište, pristupilo se detaljnim arheološkim istraživanjima u lađi. Tijekom istraživanja pronađeno je uz ostalo oko 200 ulomaka romaničkih i renesansnih kapitula otučenih u 19. stoljeću. Ti ulomci omogućili su restituciju romaničkih i renesansnih kapitula koja je izvedena tako da su ulomci spojeni poliesterskim kitom, veći ulomci vezani su mjedenim klinovima, a dijelovi oblika koji su nedostajali izvedeni su u smjesi bijelog cementa. Nadalje je otkriveno postojanje produženog i povišenog prezbiterija u dužini 2 jarma ispred sadašnjeg svetišta. Dovođeni su radovi na svodu lađe koji je obnovljen bez stucca. Nakon statičkog saniranja stupova lađe pristupilo se popravcima i rekonstrukciji štukatura zida trijumfalnog luka i zidova srednje lađe. Žbuka za štukature tvornički je pripravljena na temelju receptura Instituta za građevinarstvo. Sve te radove prati detaljna dokumentacija, a prethodili su im odgovarajući projekti.

Literatura: Drago Miletić i Vinko Štrkalj, Arheološka istraživanja u lađama crkve Sv. Marije u Zadru, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, br. 2/3, Zagreb 1976/77, str. 117—130.

— Ostaci crkve Sv. Tome (godina rada 1970). Skinut je fragment freske sa zida u bifori. Fragment je sadržavao naslikan posvetni križ.

Literatura: Ivo Petricioli i Pavaša Vežić, Izvještaj o istraživanju i konzervaciji ostataka bazilike sv. Tome u Zadru, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, br. 1, Zagreb 1975, str. 108.

— Bivša crkva Sv. Dominika. Ostaci zidnih slika (godina rada 1973). Ostaci zidnih slika u svetištu sačuvani su u malim fragmentima fresko-sloja. Nešto veći su fragmenti na dva polja svoda. Čistile su se vapnene preslike skalpelima, kitalo se površinska oštećenja na svim svodnim poljima te postavljalo novu vapneno-kazeinsku žbuku, zatvaralo velike dubinske raskupline nešto rjeđom vapnenom žbukom, uz utiskivanje drvenim štapićima u masu zida, te čistila svodna rebra i zaglavni kamen svoda od debelih naslaga vapnenih slojeva dlijetom i skalpelima.

— Sv. Donat. Ostaci zidnih slika u narteksu (godina rada 1970). Obavljeno je čišćenje, učvršćenje izvornih žbuka i dodatak novih (zbog izjednačavanja i napinjanja površine) te fiksiranje izvornih ostataka zidnih slika na površini od oko 4 m².

— Sv. Donat. Kamena tranzena s perforacijama u obliku romba (godina rada 1972). Obavljeno je čišćenje, konzerviranje te povezivanje u cjelinu napukle tranzene otkrivene prilikom radova na objektu.

— Sv. Donat. Drvene grede s predromaničkim ukrasima (godina rada 1971. i 1972). Nakon opsežnih laboratorijskih istraživanja i niza pokusa grede

su konsolidirane otopinom calatona CB u etanolu. Grede do jednog metra dužine tretirane su u vakuumu, a duže grede tretirane su premazivanjem do zasićenja. Sušenje greda izvedeno je u atmosferi zasićenoj etanolom kako bi se spriječilo da nastane sjajni film na površini drva.

Literatura: Ivo Petricioli, Grede s preromaničkim ukrasom iz crkve Sv. Donata u Zadru, Peristil, br. 14/15, Zagreb 1971/72, str. 48.

— Stalna izložba crkvene umjetnosti (godina radova 1971—1976). Letner iz katedrale Sv. Stošije: deset drvenih kipova apostola očišćeno je od vapnenih premaza. Izvršena je dezinsekcija Xylamonom. Pozlata i polikromacija podlijepljeni su zečjim tutkalom, a drvo učvršćeno calatonom otopljenim u toluolu. Dočišćavanje polikromacije i pozlate izvršeno je alkoholom i 90-postotnim acetonom uz upotrebu vate i skalpela. Velike vertikalne pukotine ispunjene su umecima lipova drveta fiksiranim ljepilom »Drvofix«. Kipovi su montirani na nove baze od lipova drveta i izloženi u stalnom postavu.

— Krsni zdenac iz krstionice katedrale Sv. Stošije (godina rada 1973. i 1974). Rekonstrukcija je mogla biti izvedena zbog velikog dijela sačuvanih elemenata. Budući da je izvorni kamen crvena breča, znali smo da i najuspjelija imitacija neće moći stručnjaka zavarati, pa smo rekonstrukciju izvodili bez utora, upuštene razine ili nekakva drugog načina razlučivanja izvornika od dodanih dijelova. Takvim pristupom postigli smo potpunu cjelovitost estetskog dojma u prezentiranju spomenika. Breču smo imitirali tako da smo u osnovnu crvenkasto obojenu poliestersku masu ubacivali kršje bijelog krednog vapnenca granulacije i izgleda kao u originalnoj breči. Oblik krsnog zdenca rekonstruiran je matematičkim putem. Osim krsnog zdenca u umjetnom kamenu na bazi poliestera ili bijelog cementa izvedeni su i drugi izložci u stalnom postavu, kao npr. pluteji iz sv. Nedjeljice.

Literatura: Hrvoje Malinar, Restauriranje kamenih spomenika Zadra s naročitim osvrtom na Krsni zdenac sv. Stošije, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, br. 2/3, Zagreb 1976/77, str. 221—225.

— »Raspeće«, minijatura na pergameni (godine rada 1974—1978). Ova minijatura iz 13. st. bila je u sekundarnoj upotrebi na licu moćnika, pa je u njezinu dnu bilo izrezano pet ovalnih otvora za moći svetaca. Izrezani otvori zatvoreni su također s pergamenom koja je brušenjem bila stanjena na takvu debljinu da je mogla paralelno raditi s izvornom pergamenom na poticaje oscilacije kriptoklime. Sačuvani dio pozlate, koji je gotovo u cijelosti bio odignut, podlijepljen je jesetrinim tutkalom. Sva mjesta na kojima je nedostajala boja ili pozlata obrađena su tankim slojem bolonjske krede. Nakon stabiliziranja pergamene izvršen je minimalni retuš vodenim bojama, a čitava površina fiksirana je sa 1/2 postotnom otopinom jesetrina tutkala.

— Arheološki muzej. I za ovaj muzej smo radili kopije ili rekonstrukcije dijelova za izvorne spomenike. Tako je pomoću izvornih dijelova rekonstruiran ciborij prokonzula Grgura i ciborij iz sv. Tome, reljef Mitre sa znakovima zodijaka, a kao kopija je izveden sarkofag sv. Stošije. Taj sarkofag rađen je od relativno tankih poliesterskih stijenki i iznutra pojačan s nekoliko slojeva poliestersko-staklenog laminata.

— Osim poimence navedenih radova, stručnjaci Zavoda tijekom svog boravka u Zadru izveli su čitav niz manjih intervencija na pojedinačnim spomenicima, ali ipak treba istaći konzerviranje i rekonstrukciju zidne gotičke dekoracije sobe prvoga kata u palači Grisogono-Vovò, sjedištu Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zadru.

Ovaj izvještaj dopunjuje u odnosu na područje Dalmacije opće izvještaje o radu Restauratorskog zavoda Hrvatske objavljene u »Godišnjaku zaštite spomenika kulture Hrvatske«, br. 1, Zagreb 1975, str. 16—23; Izvještaj Restauratorskog zavoda Hrvatske o radu za godine 1975/76, Zagreb 1977, str. 13—23 i Katalog prigodne izložbe Restauratorskog zavoda Hrvatske u povodu održavanja petog trijenalnog sastanka međunarodnog komiteta za konzerviranje ICOM u Zagrebu od 1—8. listopada 1978. godine.

ACTIVITY OF THE RESTAURATORSKI ZAVOD HRVATSKE
IN DALMATIA 1968—1978

by Branko Lučić

Restauratorski Zavod Hrvatske (The Institute for the Restoration of Works of Art in Croatia), established in 1966 with the purpose to study the methods of protective interventions on the works of art and to carry out such protective interventions, has been active in Dalmatia since 1968. During the first decade of its existence, the Institute has completed its staff in the Dalmatian region, thus adding to a larger amount of work done for the protection of the cultural heritage. Some of the interventions carried out by the Institute were well beyond the routine application of knowledge and experience, helping to discover new values and to enrich the known facts concerning the history of art in Dalmatia.